

กลองมโหระทึก

เครื่องใช้สำริดรุ่นแรกในนครศรีธรรมราช

ฉัตรชัย ศุกระกาญจน์

นับเป็นเวลาไม่น้อยกว่า ๗,๐๐๐ ปีมาแล้ว ที่มนุษย์รู้จักนำแร่ธาตุมาทำเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน ในขั้นต้นแร่ธาตุที่นำมาใช้มักเป็นแร่อันเกิดจากลาวาหรือเต้าถ่านจากภูเขาไฟที่ดับสนิทแล้ว ต่อมาจึงใช้แร่ธาตุที่ได้จากการสกัดหรือขุดจากภูเขาหรือพื้นดินนำมาหลอมและขึ้นรูปเป็นเครื่องใช้ไม้สอย โดยเฉพาะคือทำเป็นขอมมีคมหรืออาวุธสำหรับใช้ล่าสัตว์แทนการใช้หินหรือกระดูกสัตว์ แร่ธาตุที่มนุษย์ค้นพบและนำมาใช้สอยได้แก่ แร่เหล็ก ดีบุก ทองแดง และตะกั่ว เป็นต้น ยุคสมัยดังกล่าวนี้จึงเรียกกันว่า "ยุคโลหะ" หรือ "ยุคสำริด"

คำว่า "สำริด" (หรือสัมฤทธิ์) หมายถึงโลหะเจือหรือโลหะผสมชนิดหนึ่งประกอบด้วยโลหะต่างๆ ได้แก่ ทองแดง ดีบุก และสังกะสีมาผสมกัน

จากหลักฐานทางโบราณคดีและมานุษยวิทยาที่พบที่บ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี เชื่อกันว่า บริเวณดังกล่าวเป็นแหล่งวัฒนธรรมก่อนประวัติศาสตร์ที่มนุษย์เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่แล้วไม่น้อยกว่า ๖,๐๐๐ ปี และได้พบว่ามีมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ในพื้นที่นี้มีความสามารถในการทำเครื่องมือเครื่องใช้โลหะและสำริดได้แล้ว เครื่องมือเครื่องใช้ที่ขุดพบ ได้แก่ ขวานเหล็ก พั่วสำริด ขวานสำริด ใบหอกสำริด กำไลสำริด และเครื่องประดับกายอีกเป็นจำนวนมาก^๒ นี่ย่อมแสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมการใช้โลหะและสำริดในประเทศไทยได้ปรากฏมาแล้วเป็นเวลานานไม่น้อยกว่า ๖,๐๐๐ ปี

สำหรับชุมชนนครศรีธรรมราช นักโบราณคดีพบว่า ชุมชนโบราณในนครศรีธรรมราชเมื่อราว ๒,๕๐๐-๒,๒๐๐ ปีมาแล้ว มีการนำเอาโลหะมาทำเป็น

เครื่องใช้สำริดขึ้นแล้ว หลักฐานที่เก่าแก่ที่สุดก็คือ "กลองมโหระทึก"

กลองมโหระทึก เป็นกลองที่ทำจากโลหะผสม ส่วนบนของกลอง(หรือหน้ากลอง) มีลักษณะแบนราบ ด้านข้างโค้งออก ส่วนตรงกลางเป็นรูปกระบอกตัด ส่วนล่างเป็นรูปคล้ายฝ่าบาตรคว่ำ ด้านข้างกลองมีหูสำหรับจับ

หน้ากลองประดิษฐ์ลวดลายเป็นรูปดาวนูน ๘-๑๒ แฉก ระหว่างแฉกดาวอาจเป็นมุมซ้อนกันหลายชั้นรอบๆ ดาวเป็นลายวงกลมล้อมเป็นชั้นๆ ระหว่างวงกลมที่ล้อมบางช่วงมีลวดลายแตกต่างกัน เช่น ลายลูกแก้วลายซี่หวี ลายขดทแยง ลายรูปนกบิน ลายเรขาคณิต เป็นต้น นอกจากนั้นบางใบยังมีรูปกบ และหอยขม ซึ่งหล่อติดหน้ากลองทั้งสี่มุมอยู่ด้วย เหตุนี้เองจึงมีผู้เรียกกลองชนิดนี้อีกชื่อหนึ่งว่า "กลองหน้ากบ" หรือ "กลองหอยขม"

กลองมโหระทึกที่พบในนครศรีธรรมราช

ขณะนี้ มีจำนวน ๔ ใบ คือ

- ใบที่ ๑ พบที่คลองคุดด้วน ตำบลสวนขัน อำเภอฉวาง
- ใบที่ ๒ พบที่บ้านกายเกตุ ตำบลท่าเรือ อำเภอเมือง
- ใบที่ ๓ พบที่คลองระวะ อำเภอท่าศาลา
- ใบที่ ๔ พบที่บ้านยวนแฉ่า อำเภอสิชล

กลองมโหระทึกเหล่านี้ คงทำขึ้นด้วยวิธีการหล่อ มีแม่พิมพ์สำหรับประทับลายเป็นส่วนๆ ด้านข้างของกลองจะเป็นรูปสี่เหลี่ยม กว้างยาวประมาณ ๑ เซนติเมตร สันนิษฐานว่าเป็นรู้อยกรอง อย่างไรก็ดี จากการสำรวจก็ไม่ปรากฏร่องรอยหลักฐานการผลิตหรือแหล่งกำเนิดในภูมิภาคนี้เลยจึงอาจเป็นไปได้ว่าชุมชนนครศรีธรรมราชในยุคนั้นได้มีการติดต่อและรับเอาวัฒนธรรมสำริดมาจากชุมชนภายนอก เช่น ชุมชนจากจีนหรือเวียดนาม เป็นต้น

ส่วนผสมของโลหะสำริดที่นำมาทำเป็นกลองมโหระทึก ธรพวงค์ ศรีสุชาติ ให้ความเห็นว่า

"ส่วนใหญ่ประกอบด้วยทองแดงสูงตั้งแต่ร้อยละ ๖๒-๘๕ และมีเหล็กและดีบุกเจือปนอยู่ประมาณร้อยละ ๐.๗-๑.๕ นอกจากประกอบด้วยดีบุกในปริมาณดังกล่าวมาแล้ว ยังประกอบด้วยตะกั่วตั้งแต่ปริมาณน้อยจนค่อนข้างมาก คือร้อยละ ๐.๐๔-๑๘.๗๔ แต่มีปริมาณเงินและสังกะสีเล็กน้อย คือร้อยละ ๐.๐๑-๐.๐๗"

คุณสมบัติของแร่โลหะที่นำมาทำเป็นสำริด มีดังนี้

๑. ทองแดง เป็นแร่โลหะชนิดหนึ่ง มีคุณสมบัติทางฟิสิกส์เป็นรูปผลึกระบบไอโซเมตริก เกิดเป็นผลึกเดี่ยวๆ รวมกันอยู่หรือเป็นกลุ่มก็ได้มีสีแดงเข้มหรือแดงปนน้ำตาล มีรอยวาวแบบเพชรเด่นชัด ในภาคใต้ไม่พบแหล่งกำเนิด

๒. ดีบุก เป็นแร่โลหะที่พบมากในภาคใต้ โดยปกติมักเป็นมวลเมล็ดเกาะกันแน่น มีความแข็งทนทานต่อการสึกกร่อนได้ดี มีน้ำหนักสูงกว่าแร่ชนิดอื่นๆ มีสีน้ำตาลหรือสีดำ สีน้ำผึ้ง สีช็อกโกแลต หรือสีน้ำเงิน

๓. เหล็ก เป็นแร่โลหะอีกชนิดหนึ่งที่มนุษย์นำมาใช้ประโยชน์มานานแล้วคุณสมบัติทางฟิสิกส์เป็นรูปผลึกระบบเฮกซะโกนาล ในลักษณะเป็นแผ่นบางๆ จนถึงหนาจนมากจนเนื้อเหล็กสमानกันแน่น มีสีแดงเลือดหมู ในภาคใต้พบมากที่นครศรีธรรมราช และสุราษฎร์ธานี

คนโบราณได้นำแร่โลหะเหล่านี้มาหลอมรวมกัน โดยใช้ความร้อนเป็นตัวหลอมละลาย สำริดที่มีดีบุกผสมอยู่เกินร้อยละ ๑๘-๒๔ ก็จะมีสีทองดงาม มีน้ำหนักมาก มีความคงทน และไม่เป็นสนิมง่าย ความรู้เหล่านี้ถือเป็นเทคโนโลยีด้านโลหะที่จัดว่าน่าทึ่งยิ่งนัก

ด้วยเหตุที่ไม่ปรากฏร่องรอยการผลิตและเทคนิควิชาด้านการผลิตกลองมโหระทึก ในดินแดนภาคใต้หรือนครศรีธรรมราช จึงทำให้นักโบราณคดีสืบเสาะแสวงหาที่มาของวัฒนธรรมกลองชนิดนี้ ซึ่งในที่สุดก็ได้พบว่า กลองมโหระทึกเหล่านี้เป็นส่วนของ "วัฒนธรรมดองซอน"

วัฒนธรรมดองซอน (Dongson Culture)

เป็นวัฒนธรรมของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ในแถบเอเชียอาคเนย์ ที่รู้จักการนำโลหะมาทำเครื่องมือเครื่องใช้เป็นกลองมโหระทึกบ้าง ขวานสำริดมีบ้องบ้าง และลูกกระพรวนมีลายกันหอยบ้าง ศาสตราจารย์ชิน อยู่ดี กล่าวไว้ว่าหลักฐานเหล่านี้พบครั้งแรกที่เมืองดองซอน จังหวัดถันห์หวิ (Thanh-hoa) ประเทศเวียดนามอายุประมาณ ๒,๕๐๐ ปี (๕๐๐ ปีก่อน ค.ศ.) ถึงประมาณ ๑,๙๐๐ ปี (ค.ศ.๑) ต่อมาได้พบร่องรอยของวัฒนธรรมนี้ที่ยูนนาน (ประเทศจีน) ประเทศเวียดนาม ประเทศลาว ประเทศกัมพูชา ประเทศไทย ประเทศมาเลเซีย และประเทศอินโดนีเซีย

อนึ่ง ล่วงถึงขณะนี้ยังไม่อาจสรุปได้ว่าเจ้าของ
วัฒนธรรมต้องชอนเป็นใคร นักโบราณคดีบางท่านเห็น
ว่า เป็นพวกอินโดนีเซีย หรือพวกมาเลย์รุ่นหลัง
(Deutero-Malay) บางท่านเห็นว่าน่าจะเป็นพวก
โลเหยะ (LoYueh) แต่ที่เห็นตรงกันคือ คนใน
วัฒนธรรมนี้เป็นพวกกสิกรรม ทำนา เลี้ยงควายและหมู
มีบ้านเสาสุง หลังคาบ้านเป็นรูปอานม้า คือ มีอกไก่
โค้งลงเล็กน้อย เป็นนักเดินเรือ ใช้เรือขุดลำยาวๆ
แล่นออกทะเลไกล เมื่อตายฝังศพไว้ในไกลจากหมู่บ้าน
ศพนอนหงายเหยียดตรง ญาติจะฝังเครื่องมือเครื่อง
ใช้สำหรับฝังศพให้*

แต่ตามความเห็นของบาทหลวงปรีนส์ตัน เอส.ซู
เห็นว่า "กลองมโหระทึกที่เก่าที่สุดมีแหล่งกำเนิดใน
บริเวณภาคกลางของจีนตอนใต้ในปัจจุบันซึ่งเมื่อราว
๕๐๐ ปี ก่อนคริสตกาล เคยเป็นที่อยู่ของชาวเผ่าอู๋
(มีเชื้อชาวจีน) ดินแดนดังกล่าวเดิมเรียกว่า "หลิงหนัน"
ซึ่งรวมระหว่างมณฑลกว๋างตุ้ง-กว๋างสี ในปัจจุบัน
ชาวหลิงหนันมีวัฒนธรรมที่เจริญเป็นของตนเอง บาง
สมัยก็เข้มแข็ง สามารถตั้งเป็นอาณาจักรอิสระ แต่บาง
สมัยก็ถูกจีนเข้ายึดครอง"

เป็นที่น่าสังเกตว่ากลองมโหระทึกดังกล่าวมีพบ
ทุกภาคของประเทศไทย เฉพาะในภาคใต้ นอกจาก
พบที่นครศรีธรรมราชแล้ว ยังพบที่อื่นๆ อีกเช่นที่อำเภอ
พุนพิน อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี และ
อำเภอเมืองจังหวัดชุมพร บริเวณที่พบกลองนี้มีมักอยู่ใกล้
เส้นทางน้ำ และอยู่ในบริเวณชุมชนแรกเริ่มประวัติ
ศาสตร์แทบทั้งสิ้น นักโบราณคดีจึงสรุปว่า กลอง
มโหระทึกเป็นหลักฐานการอพยพ และการติดต่อทาง
ทะเล หรือลำน้ำของคนในชุมชนโบราณในแถบเอเชีย
อาคเนย์

อย่างไรก็ดี แม้กลองมโหระทึกจะมีได้ผลิตขึ้น
ด้วยภูมิปัญญาและเทคนิควิธีการผลิตสำคัญของชาว
ภาคใต้หรือชาวนครศรีธรรมราชแต่ก็สะท้อนให้เห็นว่า
ดินแดนสุวรรณภูมิ และคาบสมุทรมไทยเป็นเส้นทาง
ผ่านของวัฒนธรรมอินเดียและจีนอย่างต่อเนื่องตลอดมา

เชิงอรรถ

- ๑ วิทยุ สัจธรรม ศิลปะชาวบ้าน พิมพ์ครั้งที่ ๒ ปาดนยา ๒๕๒๒ หน้า ๘๐
- ๒ ด. หน้า ๘๑
- ๓ ธารพงศ์ ศรีสุชาติ "เครื่องสำริดสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ ที่พบในภาคใต้" ในสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม ๒.1 สงขลา สถาบันทักษิณคดีศึกษา ๒๕๒๙ หน้า ๖๔๕.
๔. ชิน อยู่ดี "ดินแดนภาคใต้สมัยก่อนประวัติศาสตร์" ในรายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช ครั้งที่ ๑ นครศรีธรรมราช วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช ๒๕๒๒ หน้า ๑๕.
- ๕ ด. หน้า ๑๖
- ๖ ศิลปากร, กรม นำชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราชกรมศิลปากร ๒๕๒๙ หน้า ๖๐
- ๗ ธารพงศ์ ศรีสุชาติ ล.ด.หน้า ๖๔๑